

60 ANYS DEMPEUS!

POLÍTICA I ESCOLA, MÉS ENLLÀ DE L'ENSENYAMENT

Recull de les ponències,
debats i conclusions
de la 60a Escola d'Estiu

Títol: Conferència inaugural, “Política i escola, construir una pedagogia on el bé comú és la ideologia”

Ponents: Enrique Javier Díez Gutiérrez, Mar Hurtado, Jordi Comas, Eva Sargatal

Data: 26/06/2025

Discurs de benvinguda

“Benvinguts, amics i companys de professió, esteu al lloc adequat i en traureu profit. Esteu allà on parlem clar, on mirem als ulls. On construïm abans de destruir, on fomentem el diàleg. No dubteu a demanar-nos opinió, perquè després de 60 anys opinió en tenim, i està ben fonamentada”.

D'aquesta manera comença la 60a Escola d'Estiu de l'Associació de Mestres Rosa Sensat, amb les idees clares i el pols ferm. Amb ganes d'ensenyar i d'aprendre, com en totes les edicions anteriors, però enguany també amb una motivació afegida. La necessitat d'homenatjar a tots aquells que ens han precedit, a tots aquells que van fer possible les 59 edicions anteriors i que avui, amb la perspectiva de seixanta anys d'història, reivindicuem amb èmfasi.

A partir d'aquí, creiem que l'única i millor manera de fer possible aquest homenatge és treballant amb les mateixes ganes i il·lusió que tots els que han vingut darrere. Continuar la seva feina, agafar el testimoni i assegurar que el llegat perduri. I per a fer-ho, és inevitable fixar la vista enrere. Saber d'on venim.

I és que aquest és el primer dels dos eixos que vertebraran el Tema General d'enguany: el reconeixement del passat i de la trajectòria de l'Associació. La revisió d'aquells referents que ens han portat fins aquí i, sobretot, de les seves idees i dels seus pensaments: fonament indispensable per a continuar millorant com a mestres i com a persones i recordar que portem “60 anys dempeus”.

Creiem però, que fixar el passat com a protagonista únic de la 60a Escola d'Estiu no és ni just ni adequat. Creiem que en un moment tan esvalotat i difícil, amb els discursos reaccionaris a peu de carrer i un mapa educatiu tan convuls i desordenat, l'Associació Rosa Sensat té més sentit que mai. Té sentit que opinem, que ens comprometem i que defensem la nostra ideologia. Que no deixem cap espai en blanc, cap casella per a ocupar.

I és precisament això, l'actualitat, el segon eix del Tema General. Una actualitat que necessita renovar el debat educatiu per a convertir-lo en quelcom molt més dens i, sobretot, molt més polititzat.

Més dens perquè ha d'anar molt més enllà dels continguts que s'hi ensenyen. El debat educatiu se centra únicament en l'ensenyament, cosa que empobreix tot el que passa a l'escola, que queda limitada a un centre on s'aprenen exclusivament

continguts i es deixa de banda tota una xarxa de relacions i identitats que són d'una importància vital per aprendre a trobar un lloc de confiança a la vida.

Més polititzat perquè educació i política són dos conceptes que van inevitablement de la mà. Tots sabem que viure en comunitat, com fem a les escoles, suposa prendre partit en moltes qüestions: l'organització dels espais, la presència o no de la participació, la tria del que ensenyem, la metodologia que utilitzem i, sobretot, què censurem i què aprovem. Totes aquestes decisions ens situen en un lloc on una determinada ideologia s'acomoda, una ideologia que dibuixa el futur de la societat on vivim.

La 60a Escola d'Estiu, per tant, vol revisar d'on venim per reivindicar la necessitat d'afrontar un debat educatiu molt més ric i ampli, i ho vol fer a partir del següent Tema General, que serà el paraigua de dues setmanes de debat i mestratge: "60 anys dempeus. Política i escola: més enllà de l'ensenyament".

Conferència - Enrique Javier Díez Gutiérrez, professor i assagista

Parlar d'educació avui no és un acte tècnic, ni un simple exercici acadèmic. És, profundament, un posicionament polític. No en el sentit partidista, sinó en el més radical del terme: polític com tot allò que afecta la vida en comú, la convivència, la justícia, la construcció del futur. Per això, quan algú afirma que l'educació ha de ser neutral, en realitat està triant bàndol: el de la reproducció de l'establert. En educació no hi ha neutralitat. O eduquem, o deseduquem.

I l'establert, avui, és un ordre que ha renunciat al bé comú com a horitzó. En nom de l'eficiència, la competitivitat o l'ocupabilitat, estem lliurant l'escola a una lògica neoliberal que no només colonitza els continguts, sinó també les formes, els llenguatges, les relacions. Ensenyem als nostres infants a competir, a vendre's, a destacar. Els parlem d'emprenedoria fins i tot quan encara juguen amb plastilina. Els ensenymem a establir relacions comercials abans que relacions humanes. I després ens preguntem per què creixen solitaris, desconnectats, frustrats.

Però hi ha un error encara més profund, gairebé invisible: no els ensenymem a qüestionar-nos. Com a docents, no els permetem que ens interpel·lin. No obrim espais reals perquè dubtin de les nostres paraules, de les nostres decisions, de les nostres absències. Així, ensenymem obediència. Més encara: ensenymem submissió. On és la pedagogia de la desobediència civil? Com podem parlar seriosament de pensament crític si ni tan sols poden imaginar-se que el professor o la professora s'equivoquin?

Si eduquem sense qüestionament, estem deseducant. I si ho fem dins aquest capitalisme rampant que penetra tots els racons de la quotidianitat, no ens hauria de sorprendre que, vint anys després, els nostres exalumnes votin opcions autoritàries. I això no ho dic per dir —tant de bo fos així—, sinó des de l'experiència concreta.

Fa uns mesos vaig impartir un taller d'educació per a la igualtat en un institut de la muntanya lleonesa, una zona minera desindustrialitzada recentment, quan em vaig trobar amb tres nois de no més de dotze anys que em van dir que eren “votants” de Vox. I cito votants perquè ni tan sols tenien edat per votar. Això em va fer pensar: què hem fet malament? Què ha passat en els darrers vint anys perquè els fills dels miners que no fa tant llançaven pedres a la policia i es manifestaven contra la desindustrialització, ara parlin de “feminazis” i “rojos”?

L'escola pública, que hauria de ser un bastió de pensament emancipador, ha estat moltes vegades còmplice —per acció o per omissió— d'aquest procés. Què hem fet aquestes dues últimes dècades per evitar que ser “antisistema” s'identifiqui avui amb votar l'extrema dreta? Què hem fet per aturar l'avenç d'un neofeixisme que no crida, però que sedueix? Queda clar que no prou.

Perquè aquest nou neofeixisme no és una simple repetició del passat. És més sofisticat, més penetrant. No necessita uniformes ni desfilades: simplement algoritmes. I a diferència del feixisme clàssic, ha integrat el neoliberalisme al seu ADN. No només defensa la pàtria o la tradició; defensa, i sovint amb més força, la privatització, l'individualisme, el mercat com a única mesura de valor. I el més inquietant és que molts dels seus discursos han estat assumits també des de sectors progressistes.

Un exemple: la meritocràcia. Ens l'han venuda com a justa, moderna, necessària. Però la meritocràcia és un ascensor on només hi caben uns pocs i, tanmateix, tots continuem defensant l'edifici per si algun dia aconseguim pujar-hi. És una promesa que manté el sistema funcionant, fins i tot quan no es compleix per a la majoria. I a l'escola, continuem premiant qui s'adapta, qui repeteix bé, qui no molesta.

Mentrestant, hem perdut la batalla cultural. No és una metàfora. És una realitat que es juga cada dia a TikTok, a Twitch, a Instagram. En els mems, en els *Reels*, en els comentaris de YouTube. Les xarxes socials són avui l'espai principal de socialització, i l'hem deixat buit. L'ha ocupat l'extrema dreta, amb els seus missatges simples, emocionals, virals. Perquè avui dia, ens agradi o no, no s'educa només a l'aula i al carrer. De fet, l'aula no competeix amb l'algoritme. Però això no ens exigeix d'actuar. Al contrari: ens exigeix més audàcia.

I una de les accions més urgents és parlar del que passa al món. Parlar d'actualitat a les aules. De com ens informem, de quines fonts fem servir, de com distingim entre soroll i veritat. És una realitat que joves i adults mirem el món que ens envolta amb eines completament diferents i cal, per tant, convertir l'aula en un nexa, en un punt

intergeneracional de trobada i debat. Si no ensenyem a llegir el present, com pretenem formar ciutadans capaços de transformar el futur?

A partir d'aquí proposo una idea que pot sonar provocadora: cal infantilitzar l'educació. No per fer-la més senzilla, sinó per tornar a l'essencial. A infantil, els infants estan motivats, participen, pregunten, s'impliquen. Tot el que es fa a classe els interessa, van a l'escola inquiets, expectants. Què passa després? Per què una habitació adolescent no s'assembla gens a una aula? Per què l'arrel quadrada esdevé un jeroglífic sense sentit? A quina pregunta vital respon aquesta arrel quadrada?

Hem de començar preguntant-nos què necessiten els nostres nois i noies. Què els inquieta, què els emociona, què els mou. Des d'aquí, traçar els plans d'aprenentatge, construir els projectes, activar la reflexió. Si no partim del seu món, mai arribarem al nostre. Si no comprenem que el coneixement només esdevé significatiu quan toca la vida, continuarem dissenyant escoles que es buiden de sentit.

Però no vull semblar pessimista. L'ara és un moment de resistència davant la reacció i tenim capacitat d'acció. Tenim la veu de l'experiència, l'escola pública com a mitjà i opinions vàlides i valuoses. Tenim espais com aquest. Per això porto tres propostes per intentar revertir una tendència preocupant, tot i que no irreversible.

La primera és organitzar-nos mitjançant una Internacional Antifeixista en Educació. Igual que altres s'organitzen, es financen i teixeixen xarxes globals d'odi, nosaltres hem de crear xarxes d'esperança, de defensa de la democràcia, de pedagogia transformadora. No n'hi ha prou amb resistir: cal proposar, construir, ocupar els espais, però sobretot actuar des de i cap a la col·lectivitat. Cap al bé conjunt.

Perquè la col·lectivitat està en crisi, i nosaltres som els primers culpables. Com ha de prosperar la col·lectivitat si ni tan sols entre nosaltres, entre el professorat, cooperem? Si els referents que oferim com a societat són youtubers que marxen a Andorra per pagar menys impostos, o futbolistes que defrauden sistemàticament Hisenda? Aquests són els models d'èxit que triomfen mentre nosaltres, sovint, no aconseguim ni cooperar amb el company de l'aula del costat.

La segona, i aquí cito al tan estimat Pepe Mujica, és defensar la militància: "hem de ser més militants". El món no canvia només amb bones intencions, sinó amb persones disposades a gastar la seva vida per un grapat de somnis col·lectius. Ser militant no és sacrificar-se en silenci, és viure amb sentit, amb coherència, amb alegria fins i tot en la lluita.

La tercera és simple, però valuosa i fonamental. Educar en igualtat, en feminisme, en antiracisme, en antihomofòbia, en empatia, en solidaritat, en comunitat, en compartir, en resum: des d'una ideologia clarament antifeixista.

En definitiva, educar avui és un acte profundament polític. I el repte és immens. Però també ho és la possibilitat. Perquè, com deia Freire, l'educació no canvia el món, però canvia les persones que poden canviar el món. I això comença en cada gest, en cada classe, en cada conversa. Si aconseguim construir una escola on el bé comú sigui l'horitzó, on la cooperació guanyi a la competència, on la tendresa desplaci el control, estarem sembrant la llavor d'un altre món possible. I això, això sí que val la pena.

Títol: “Dempeus a les espatlles de gegants”

Ponents: Carmen Agulló, Jaume Cela

Data: 01/07/2025

Si avui podem imaginar una escola més justa, més lliure i més compromesa, és perquè estem dempeus a les espatlles de gegants. Aquesta expressió, encunyada per Isaac Newton al segle XVII, ens recorda una cosa fonamental: només podem veure més enllà quan ens enfilem sobre el llegat dels que ens han precedit. En el camp de l'educació, aquesta metàfora esdevé una brúixola. No avancem sols ni de zero; avancem perquè hi ha hagut mestres, pedagogs i pensadors que han posat les primeres pedres. Ignorar aquest passat, especialment en una associació com Rosa Sensat, amb una trajectòria tan densa i rica, seria una irresponsabilitat.

Ara bé, quan parlem de referents, cal fer una distinció necessària. D'una banda, tenim els grans pedagogs, els qui han pensat i escrit la pedagogia: Erasme de Rotterdam, Rousseau, Comenius, Maria Montessori, Rosa Sensat, Freinet, Ferrer i Guàrdia, Freire... Els que van bastir els fonaments sobre els quals avui se sosté l'escola moderna. Però no podem oblidar una altra figura essencial: la del mestre i la mestra d'aula. Aquells que han sabut traslladar aquestes idees a la realitat quotidiana, que han fet pedagogia entre pissarres gastades, horaris impossibles i avions de paper. Dins d'aquest grup hi ha dues generacions que mereixen un reconeixement especial: els mestres de la República, que van creure en l'escola com a eina de transformació social i van ser perseguits per això, i els mestres de la Transició, que en un context de manca de llibertats i de recursos, van fer possible una renovació dels continguts i mètodes de l'escola franquista cap a un model més democràtic, participatiu i arrelat a la realitat social i cultural del país, on l'infant tornava a situar-se al centre del procés educatiu.

Aquest doble llegat —teòric i pràctic— ha d'estar sempre present en la formació inicial del professorat. I, tanmateix, ens trobem amb un problema preocupant: la distància creixent entre les noves generacions de mestres i aquest patrimoni pedagògic. Sovint, els estudiants de magisteri arriben a les pràctiques sense saber qui són els seus referents. Et parlen d'un pla d'estudis, d'un programa, però no poden

identificar quins mestres, quines idees, quines lluites els han precedit. Aquesta desconexió no és anecdòtica: és una esquerda estructural.

Per això cal replantejar com transmetem aquest coneixement. No n'hi ha prou amb citar noms en un PowerPoint o fer-los memoritzar cronologies. Cal una pedagogia vivencial, que parteixi de l'experiència i la reflexió. Per exemple, quan demanem a l'alumnat universitari que entrevisti una persona educada durant la Transició i, a partir d'aquesta conversa, connecti amb la història de l'educació real. De sobte, emergeixen noms, pràctiques, mestres i contextos que no apareixen als manuals. A partir d'aquí, comencen les preguntes: per què aquell mestre era tan estimat? Per què aquell altre era tan temut? Quines pràctiques connectaven amb la realitat de l'alumnat i quines no? És en aquest terreny on s'activa la reflexió i es comença a construir una mirada crítica i compromesa.

I és important subratllar l'adjectiu crítica. Ha de ser una perspectiva atenta, capaç i en cap cas ingènua, perquè cap pedagog és perfecte ni cap proposta, idea o biografia és exempta de contradiccions. Aquests gegants també s'equivocaven, i com deia Josep Fontana: "Els únics que no tenen ombra són els fantasmes". Freinet, per exemple, no va caminar sol. Gran part de la seva obra és el fruit d'un diàleg constant amb la seva dona, Élise Freinet, també pedagoga tot i que molt menys reconeguda i reivindicada que el seu marit. Reconeixem, doncs, aquestes parts fosques no per desautoritzar-los, sinó per triar amb criteri què volem heretar.

Perquè no necessitem ídols, sinó referents humans i complexos. La proposta del matrimoni Freinet, per tant, no deixa de ser poderosa: una escola oberta, cooperativa, amb la participació de l'alumnat, les famílies i els mestres. O la de les germanes Agazzi, que van desenvolupar una pedagogia sensorial amb materials quotidians i recuperats de casa: botons, teles, objectes reciclats... Educaven amb el que tenien, posant en valor allò que altres rebutjaven.

I en l'àmbit dels Països Catalans, els noms s'acumulen i mereixen ser dits: Leonor Serrano, sancionada per la dictadura de Primo de Rivera i després per la de Franco; Francesc Galí; Maria Antònia Canals, que va revolucionar la didàctica de les matemàtiques; Ampar Navarro, Carme Miquel, Marta Mata, Neus Sanmartí... Tots ells han contribuït, des de llocs molt diferents, a dignificar la professió i repensar l'escola.

Ara bé, de què ens serveixen aquests noms si no connecten amb els infants d'avui? Si la pedagogia no es posa al servei de les seves necessitats, cau en l'academicisme estèril. Per això, una de les idees que reivindicuem amb força és que "no hi ha gegants sense nans". Són els infants —amb les seves preguntes, contradiccions i potencialitats— els qui donen sentit al pensament pedagògic. El centre de tota pràctica educativa han de ser ells i les seves realitats.

La història de l'educació ens ha de servir, doncs, no per reverenciar el passat, sinó per pensar millor el present i construir amb més sentit el futur. Una història crítica, que no amagui silencis ni mites. Durant el franquisme, la història que s'ensenyava era una història manipulada: plena de mentides, secrets i silencis. No hi havia lloc per a la dissidència ni per a la reflexió. Això ens mostra que l'educació mai no és neutral. Sempre hi ha una intencionalitat política darrere de qualsevol relat que es presenta com a veritat. I per això, cal una història de l'educació que ens faci pensar, qüestionar, discutir i imaginar alternatives.

El debat educatiu, de fet, sempre es mou entre dos extrems: la transmissió d'allò establert i la necessitat de canvi. L'escola es debat constantment entre mantenir allò que la societat considera útil i l'impuls transformador que vol trencar amb el que considera obsolet. Aquesta tensió no és només bona, sinó estrictament necessària, però el debat no pot partir del no-res. Com ja hem anat desgranant fins ara, tota renovació ha de sorgir de dos eixos: el coneixement dels grans referents i les necessitats concretes dels infants. És aquí on prenen sentit espais com les Escoles d'Estiu: llocs de trobada, de debat, de formació conjunta. Mestres que comparteixen dubtes, que posen en comú problemes reals, que assagen solucions, que tornen a començar cada setembre. Aquest model de formació, que combina reflexió col·lectiva i pràctica docent, és extremadament valuós.

I, en aquest marc, l'Associació Rosa Sensat és més que un nom: és una institució que ha sabut fer d'aquest model una eina. En un moment en què molts docents arribaven a les aules sense saber com fer classe, Rosa Sensat va ser un punt de trobada per a una comunitat que sortia a buscar-se tot demanant les eines que les universitats no donaven o no sabien donar.

Finalment, tots aquests referents —els clàssics, els invisibles, els quotidians— fan respecte. Les seves paraules i idees tenen pes, tenen densitat. Ens obliguen a revisar-nos, a escoltar-nos, a reformular. I també ens donen força. Perquè quan una idea és clara, i sabem citar qui abans que nosaltres ja la va defensar, guanyem autoritat i legitimitat. A vegades, fins i tot, serveix per tancar alguna boca que parla més del compte.

Tot això és el que ens sostenen els gegants. No perquè ells siguin més grans, sinó perquè ens van ajudar a aixecar-nos. I ara, si tenim la vista una mica més alta, és perquè ells hi són a sota.

Títol: “Ciutadania i drets”

Ponents: Pere Soler, Jaume Funes

Data: 02/07/2025

Hi ha una idea fonamental que ens acompanya des del començament d'aquest diàleg: els infants no són ciutadans del futur, són ciutadans d'ara. Des del moment que neixen, són part d'un sistema polític que els afecta, que pren decisions sobre les seves vides i, per tant, tenen dret a ser reconeguts com a subjectes polítics de ple dret. No ho seran "quan votin", no ho seran "quan creixin", ja ho són. Aquesta afirmació, tan òbvia com ignorada, hauria de fer-nos revisar profundament el paper de l'educació i el tipus de ciutadania que estem construint des de l'escola.

Perquè educar per a la ciutadania no té res a veure amb instruir. No és fer una assignatura. És una pràctica quotidiana, transversal i profunda. No es tracta de transmetre un contingut, sinó ajudar a comprendre, a prendre consciència. Educar ciutadania és ensenyar a viure junts. I això, inevitablement, és fer política. No la política de partit, sinó la política entesa com la capacitat de construir un món en comú, d'imaginar un futur compartit.

Per això, ser mestre no és només ensenyar: és mediar entre dues preguntes que ens acompanyen cada dia. En quin món vivim? I en quin món ens agradaria viure? Aquestes preguntes no tenen una sola resposta, i és precisament en el fet de buscar-les —amb els infants, no per ells— on rau la força transformadora de l'educació. És una invitació a pensar plegats, a imaginar opcions, a posar en crisi allò que sembla immutable.

La societat, però, sembla decidida a parlar només d'ensenyament, i no d'educació. Es parla de rendiment, de currículum, d'eficiència. Però gairebé mai d'infants, de vincles, de sentit. Aquesta reducció no és innocent. Quan es parla només d'ensenyament, s'està prioritzant la transmissió de coneixements, sovint desconnectats de la vida. Això converteix l'educació en un aparell neutre, acrític, manipulable. I això, ho sabem, no és educar. Educar és crear, és raonar, és ensenyar a pensar. I això incomoda.

La pressió que rep el mestre per evitar aquest terreny d'incomoditats el porta, sovint, a l'autocensura. No parlar, no opinar, no incomodar. Això acaba construint un model escolar tecnocràtic, on la valoració s'amaga i el valor humà s'aprima. Però el valor d'un mestre no és repetir instruccions, sinó humanitzar vides. Ser aquella oportunitat significativa que, en un moment determinat, pot canviar el rumb d'un infant.

I, tot i això, malgrat les limitacions i els condicionants, moltes escoles avui dia eduquen des d'aquesta mirada. Eduquen per a la cooperació, per a la convivència, per a la dignitat. No sempre són escoles mediàtiques, no acostumen a sortir als

informes o als telenotícies, però existeixen. Fan una feina constant, rigorosa i transformadora. I massa sovint, no els ho reconeixem com caldria.

Una altra de les grans trampes del sistema educatiu és l'obsessió i necessitat per mesurar-ho tot. Sota l'etiqueta d'"evidència científica" es vol validar l'educació com si fos una ciència exacta, quan sabem que no ho és. Quina és l'evidència científica de la llibertat? I de la felicitat? I de l'efecte d'una abraçada sincera en un infant que no dorm a les nits? Les variables humanes, emocionals i culturals són difícilment quantificables. I, tanmateix, són essencials.

La mateixa educació que volem basada en drets, en justícia i en convivència, és la que ha de desafiar aquest model tecnocràtic. I ho ha de fer precisament perquè el sistema actual està més interessat a formar treballadors que a formar persones. Es volen individus adaptables, eficients, que encaixin en un sistema de producció. Però formar ciutadania vol dir una altra cosa: vol dir preparar persones per viure en comunitat. I la comunitat no és només "els meus", no és només "els que pensen com jo". És també l'altre, el diferent, el que pensa de forma contrària però pensa, i ho fa al meu costat encara que no m'agradi.

Educar, doncs, és ensenyar que el futur només es pot construir entre tots. Perquè, com ens recordava una frase compartida a la sessió, "el futur s'ha de fer entre tots, perquè un de sol pot tirar-lo avall". I aquest "fer-lo junts" no és una idea romàntica, sinó una necessitat estructural. Ens calen escoles que siguin laboratoris de comunitat, espais on es practiqui la justícia, on es trenqui la lògica de la competició i es valori el suport mutu.

Sabem, també, que l'escola mai serà perfecta. Sempre tindrà dèficits, perquè és un reflex de la societat. Però l'objectiu no és la perfecció, sinó minimitzar aquests dèficits. Com? Garantint que tothom tingui espai, veu i oportunitats per créixer. Perquè aquell infant, que avui entra a l'aula amb por, demà pugui ser algú que aporta al conjunt i no que el fragmenta.

L'educació per a la ciutadania no pot entendre's sense aquest compromís. Implica reconèixer que vivim en un món on la desinformació i la manipulació són estructurals, i que la millor resposta és formar ciutadans que sàpiguen llegir, pensar, sospesar i actuar. I això només es pot fer des de la confiança. Des de mestres que no només transmeten continguts, sinó que es comprometen amb la vida dels seus alumnes i les omplen de sentit.

Aquesta confiança requereix temps, espai i comunitat. L'educació no pot ser una empresa individual. Necessita equips, projectes compartits, implicació de famílies, administracions i entorns. Cal recuperar el sentit col·lectiu de l'educació: una escola que no es reclou, sinó que es vincula; que no exclou, sinó que convida. I, sobretot, que no es limita a instruir, sinó que educa per viure.

En el fons, formar ciutadania és això: ajudar a construir persones que no només s'adaptin, sinó que s'impliquin. Que no només s'informin, sinó que s'interessin. Que no només obeeixin, sinó que preguntin. Educar és ensenyar a mirar el món i a no resignar-s'hi. A construir un futur compartit, des de la diversitat, des de la crítica, des de la humanitat.

I potser sí, potser això és més difícil de mesurar. Potser no tindrà un índex en les proves externes ni una medalla en els rànquings. Però és el que dona sentit a la nostra feina. Perquè, com dèiem al principi, els infants ja són ciutadans. El que cal és que l'escola ho sigui també.

Títol: “Pobresa educativa”

Ponents: Gino Ferri i Maribel Garcia

Data: 03/07/2025

Parlar de pobresa educativa no és parlar només de manca de recursos materials o de centres deteriorats. La pobresa educativa és una realitat complexa, profunda, i sovint amagada sota discursos superficials sobre rendiment acadèmic. La seva arrel es troba en dos calaixos que s'alimenten mútuament: dins i fora de l'escola. No podem parlar de qualitat educativa sense mirar amb atenció l'entorn social dels infants. A Catalunya, 3 de cada 10 infants viuen dins del llindar de la pobresa, i 4 de cada 10 no tenen accés a activitats de lleure durant l'estiu. Aquestes condicions afecten de forma directa la seva relació amb l'aprenentatge, amb l'escola i amb les oportunitats futures. No són dades menors, són estructures que determinen vides.

Tanmateix, continuem reduint el debat educatiu a les dades d'informes com PISA. Ens hem acostumat a mesurar el sistema educatiu a través d'indicadors que no reflecteixen l'educació, sinó únicament l'ensenyament de certs continguts quantificables. I això és extremadament perillós. L'informe PISA no avalua la qualitat de l'educació; avalua, amb una mirada reduccionista, la capacitat de reproducció d'un tipus concret de coneixement. El resultat? Una lectura que col·loca Catalunya per sota de comunitats autònomes com Extremadura, generant una sensació de fracàs educatiu completament descontextualitzada i injusta.

El veritable indicador de qualitat educativa és la igualtat d'oportunitats. Allà on hi ha més desigualtat social, hi ha menys qualitat educativa. Aquesta relació no es pot obviar. No és per treure responsabilitats a l'escola, sinó per reconèixer la complexitat de la tasca educativa. No es pot demanar a l'escola que faci miracles si no s'entenen els condicionants socials que la travessen.

Aquesta desigualtat es cola a les aules, i ho fa, sovint, disfressada de normalitat. Avui, les escoles són molt menys diverses del que haurien de ser. I aquest fet és un dels principals indicadors de pobresa educativa. Quan totes les criatures d'una aula

comparteixen una realitat molt semblant, el relat educatiu es torna estret, pobre, incapaç d'obrir finestres a altres mons, altres vides. La riquesa educativa és, abans que res, diversitat. La diversitat en origen, llengua, cultura, capacitats o context social no és un repte: és un valor educatiu de primer ordre. Quan les escoles són diverses, la comunitat educativa aprèn a conviure, a escoltar, a mirar el món des de múltiples mirades. Quan no ho són, l'educació s'empetiteix. Diversitat és qualitat. I la segregació escolar —fruit de la concentració de desigualtats— redueix les expectatives, empobreix l'experiència escolar i perpetua una única mirada del món.

Aquesta segregació es manifesta també en el que anomenem “efecte fugida”. Davant la presència elevada d'alumnat estranger en determinades escoles públiques, moltes famílies opten per portar els seus fills a escoles concertades o a centres públics amb projectes dissenyats expressament per atreure perfils amb més recursos. Aquesta elecció, sovint emparada sota el paraigua de la “lliure elecció de centre”, no és altra cosa que un acte de profunda irresponsabilitat social. És elitisme disfressat de llibertat. Transmet als infants una sèrie de prejudicis de classe i d'origen, i els priva de la possibilitat de créixer en entorns diversos, de trencar barreres i estereotips. L'educació no ha de protegir l'infant de la diferència, sinó acostumar-lo a conviure-hi amb respecte i curiositat.

Cal esmentar però que hi ha alternatives. Alguns municipis han posat en marxa sistemes de transport escolar que permeten redistribuir la població escolar i fomentar la barreja social. Altres famílies estan organitzant-se en grups bombolla per portar els seus fills a escoles amb majoria d'alumnat d'origen estranger. Són iniciatives valentes, però encara insuficients. Cal una aposta política decidida per transformar el sistema. I això passa, entre altres mesures, per convertir l'escola concertada en escola pública, i per rebutjar, com a mestres i com a pares, els projectes que fomenten la segregació.

També cal revisar de forma crítica les narratives dominants sobre què vol dir educar. L'associació entre “oportunitat” i “ensenyament de continguts específics” és un relat interessat, promogut per editorials i assumit per institucions. Es continua apostant per un model educatiu que garanteix la continuïtat d'un negoci més que no pas el desenvolupament integral dels infants. Educar no és omplir caps; és crear les condicions perquè cada infant pugui créixer, pensar, sentir i relacionar-se.

Per això és tan valuós recuperar els quatre pilars de l'educació establerts per l'informe Delors: aprendre a conèixer, aprendre a fer, aprendre a viure junts i aprendre a ser. Quatre dimensions que no es poden aïllar. Si una escola ensenya a fer però no acompanya en el ser, si transmet coneixements però no ajuda a viure junts, està oferint una educació incompleta. I és això, també, el que empobreix.

Aquesta mirada ampla és la que inspira el model d'educació 360 graus: una educació que va més enllà de l'horari lectiu i dels límits físics de l'escola. Una educació

connectada amb l'entorn, amb el barri, amb les famílies, amb la cultura i el lleure. Si l'infant viu una realitat rica fora de l'escola, l'educació pot multiplicar el seu efecte. Però si la realitat és precària, desigual o invisible, l'escola ha de ser compensadora, no replicadora de desigualtats.

Catalunya, cal recordar-ho, té algunes de les millors lleis educatives del món i un teixit social compromès. Però continuem confiant en instruments arcaics com les proves PISA, i continuem aplicant solucions estandarditzades a problemes profundament contextuais. Hem d'estar a l'altura del país que volem ser.

I això només serà possible si deixem de confiar cegament en indicadors que no mesuren l'essencial. L'educació és una qüestió de justícia social. D'oportunitats reals. D'acompanyament. D'identitat i de relació. No és només ensenyar, és fer créixer. I això només passa quan hi ha temps, presència, vincle i mirada llarga.

Les institucions, però, tenen la mirada molt curta. El canvi difícilment vindrà de dalt cap a baix. Cal empoderar els mestres. Fer-los conscients del poder transformador de les seves accions quotidianes, de les converses que inicien, de les portes que obren. Però també calen condicions: menys ràtios, més temps per al seguiment personalitzat, més reconeixement.

La pobresa educativa no es resol amb més llibres de text ni amb més hores de matemàtiques. Es resol amb escoles que escolten, que acullen, que obren espais per pensar i imaginar. Amb mestres que es pregunten, cada dia, quin infant tenen al davant i què cal fer perquè puguí créixer. I amb una societat que entengui que l'educació no és una despesa, sinó una aposta col·lectiva per un futur més just i compartit.

El debat sobre el sentit de l'educació no pot acabar mai. Perquè només allà on es pensa i es discuteix el món, es pot començar a canviar.

Títol: “Progrés i retrocés”

Ponents: Ramon Grau, José Sánchez Tortosa

Data: 04/07/2025

Quan es parla de progrés educatiu, sovint es fa amb una certa lleugeresa. Es dona per fet que tot canvi és un avenç i que tota novetat és millor que l'anterior. Però la realitat és més complexa. Després de la Segona Guerra Mundial, el progrés en educació s'equiparava a l'escolarització universal: garantir que tots els infants tinguessin accés a una escola, a un mestre, a una aula. Més endavant, a finals del segle XX, el paradigma va canviar. El repte ja no era només incloure tothom dins l'escola, sinó garantir uns mínims de qualitat per a tothom. I avui, en canvi, el debat ha girat encara més: el progrés no és només innovar, sinó com s'innova. La innovació s'ha

estandarditzat, s'ha convertit en una consigna buida si no es pensa amb profunditat. Per tant, hem de preguntar-nos: el sistema educatiu progressa o retrocedeix?

Per fer aquesta lectura, cal mirar enrere i entendre com han evolucionat les polítiques educatives des de la Transició fins avui. I cal, sobretot, entendre que tota política educativa és una declaració ideològica: respon a una concepció concreta de la infància, de l'aprenentatge, de l'escola pública i del paper de l'educació dins la societat. No n'hi ha cap de neutral.

Un dels grans debats d'avui gira al voltant dels models de coneixement. D'una banda, el model tradicional centrat en els sabers teòrics; de l'altra, el model competencial, que defensa que cal anar més enllà de la simple acumulació de dades. S'ha dit, erròniament, que les competències menystenen els coneixements. Però el que fan, en realitat, és dotar-los de sentit pràctic i vital. No es tracta de saber per saber, sinó de saber per fer, per interpretar, per decidir, per viure. Les competències no substitueixen els coneixements, els actualitzen.

Ara bé, de què serveix tenir coneixement si no se sap transmetre? Hi ha molts docents que dominen amb profunditat la matèria que imparteixen, però que no aconsegueixen connectar amb els alumnes. Saber molt d'una assignatura no és suficient per ser mestre. Cal saber ensenyar. I, potser, és més important saber educar que no pas dominar un temari. La docència és, en essència, un acte relacional.

Aquest vincle és especialment delicat en una etapa clau: l'adolescència. Hi ha un divorci creixent entre el món adolescent i l'aula adolescent. Les dades són clares: mentre que a cinquè de primària un 74% dels alumnes se sent compromès amb l'escola, a tercer d'ESO aquest percentatge cau fins al 40%, i a quart, només un 33% manté aquest vincle. L'adolescència no hauria de ser un desert educatiu, però sovint ho és. La clau no és només adaptar els continguts als seus interessos (perquè llavors en deixariem fora d'altres igualment importants), sinó personalitzar l'educació, fer-la significativa i propera, despertant curiositat i implicació.

I per fer-ho cal, evidentment, parlar de recursos. De ràtios, de temps, de condicions materials i laborals. Però, sobretot, cal parlar de visió. L'educació ha de ser un servei per al desenvolupament de l'infant, no un obstacle, ni un filtre, ni un sistema de selecció encobert. I aquí, l'escola pública hi juga un paper fonamental. L'escola pública no només ha de garantir accés, sinó compensar allò que manca a les llars. Perquè no tots els infants tenen les mateixes eines ni el mateix entorn. Alguns reben reforç a casa, suport emocional, accés a activitats culturals. Altres, en canvi, creixen sense preguntes sobre què volen ser de grans, sense ajuda per fer els deures, sense referents ni expectatives. Si l'escola pública té mancances, aquests infants són els que més en surten perjudicats.

Aquesta desigualtat es fa encara més visible amb la introducció de la tecnologia a l'aula. La tecnologia pot ser una eina poderosa per millorar la docència, però també

pot esdevenir un perill si no se sap gestionar. És una arma de doble fulla. Ens trobem, per primer cop en la història, amb infants de tres o quatre anys que tenen accés directe a tecnologia puntera. Si no es posa límit, si no es regula aquest ús, la paradoxa és clara: com més tecnologia, menys educació. Cal introduir la tecnologia a l'aula des de la reflexió pedagògica, no des de la pressió del mercat o la inèrcia institucional.

A més, en paral·lel a aquests debats, persisteix un enfocament burocràtic que sovint fa de l'educació un mecanisme rígid, lluny de la realitat dels infants. Hi ha una distància cada cop més gran entre el sistema i els seus usuaris. La personalització, que hauria de ser central, queda sovint relegada per la pressa, els horaris, les exigències d'avaluació. Per això, parlar de progrés no pot significar només parlar de metodologies o continguts, sinó de la capacitat del sistema per adaptar-se a les necessitats canviants dels infants i de la societat.

Perquè el progrés, si ha de tenir sentit, ha d'anar vinculat a l'equitat. No pot haver-hi progrés si aquest només beneficia una part de l'alumnat. Innovar sense mirar a qui deixem enrere no és progressar, és dissimular el retrocés. L'educació ha d'ajudar-nos a pensar el futur col·lectivament, no a reforçar privilegis.

Per això, quan ens preguntem si estem avançant o retrocedint, la resposta no pot ser binària. Cal mirar amb matisos. Sí, tenim millors eines, més estudis, més consciència pedagògica. Però també tenim un sistema més fragmentat, més desigual i més tensionat per discursos contradictoris. I, sobretot, tenim una escola adolescent que sovint no sap com acollir els seus adolescents.

En definitiva, el veritable progrés serà aquell que posi al centre el dret de tot infant a desenvolupar-se plenament, sense condicions prèvies, sense filtres socials, sense barreres invisibles. El veritable progrés serà aquell que entengui l'educació com una eina de justícia i no com un instrument de selecció. I, sobretot, el veritable progrés serà aquell que miri l'infant no com un alumne a gestionar, sinó com una persona a acompanyar.

Títol: “Rigor i professionalitat”

Ponents: Fernando Hernández, Neus Sanmartí

Data: 07/07/2025

Parlem sovint del rigor com si fos una fórmula. Una pauta objectiva que, aplicada amb fermesa, garantís resultats mesurables. Però el rigor, en educació, no és una recepta. No és sinònim d'exigència desconnectada ni de pràctiques dures per se. El rigor és una actitud profunda davant de la responsabilitat d'educar. És un compromís intel·lectual, ètic i emocional.

Ens hem proposat posar el concepte de rigor sobre la taula i despullar-lo d'etiquetes i malentesos. Ens ho demana una realitat complexa: avui conviuen a les escoles múltiples metodologies, projectes i propostes, però són totes igual de vàlides? I sobretot, com mesurem la seva vàlua? Sovint es diu que el model per competències és poc rigorós. Però aquesta afirmació ignora que, ben aplicat, el treball per competències requereix més capacitat analítica, més capacitat de transferència, més capacitat de pensar críticament. De fet, és una de les maneres més potents d'assolir rigor real i no aparent.

Perquè, què vol dir ser rigorós en el món educatiu? En primer lloc, vol dir ser exigent amb els infants, confiar en ells, esperar el màxim dins les seves capacitats i no renunciar mai a cap. És no donar-los per perduts, és entendre que esperar molt d'un infant és estimar-lo pedagògicament. El desafiament, per a l'infant, és motor. La nostra confiança esdevé impuls.

Vol dir també aprofundir, no quedar-se en la superfície. Fer activitats boniques o motivadores no té cap valor si no ens porta a pensar, a analitzar, a vincular coneixements. El rigor es troba en la pregunta del perquè del perquè. En allò que va més enllà de la consigna, en la capacitat de generar reflexions que no són automàtiques. El pensament crític i autònom no apareix sol: cal fomentar-lo, cal esperar-lo, cal construir-lo.

Ser rigorós també vol dir ser coherent amb els criteris d'avaluació. Si diem que valorem la reflexió, no podem premiar només la repetició. Si diem que prioritzem el procés, no podem avaluar només el resultat final. L'avaluació ha de recollir dades útils, interpretables, i ha d'estar al servei de la millora, no del control.

Així mateix, el rigor demana també adaptació a la diversitat, no uniformitat. No és més rigorós aquell que tracta a tothom igual, sinó aquell que ofereix els suports que calen perquè cada infant pugui créixer. La diversitat no és una molèstia: és una font de riquesa pedagògica. I la resposta a aquesta diversitat no pot ser la separació per nivells, sinó la convivència compartida amb ajuts diferenciats.

Ara bé, massa sovint aquesta diversitat és mal interpretada. Quan deixem de proposar certs continguts o activitats a determinats infants perquè "ja sabem que no poden", estem caient en una trampa molt perillosa: la ideologia del dèficit. Aquesta visió assumeix que l'origen social, econòmic o cultural determina les possibilitats d'aprenentatge, i, per tant, justifica l'empobriment de les expectatives. Però el rigor pedagògic no és això. El rigor és tot el contrari: és no renunciar mai a les capacitats d'un infant. És prioritzar, sí, però per compensar, no per rebaixar. És triar continguts amb sentit, adaptar-los a les necessitats específiques i acompanyar amb intel·ligència i respecte.

El rigor demana també constància, responsabilitat i disciplina intel·lectual. Anar a escola no és només fer allò que ens agrada. També vol dir esforç, voluntat i

resistència. Però això no es pot imposar a través del càstig o la pressió. El rigor, recordem-ho, és resultat, no causa. Si una proposta pedagògica està ben pensada, si està arrelada en el context i pensada per al grup, els resultats apareixen. Però aplicar “rigor” com a forma d'enduriment sense sentit no genera millora sinó frustració.

De fet, sabem bé què no és rigor. No és fer coses difícils perquè semblin serioses. No és fomentar el càstig, la rigidesa, la repetició buida de significat. No és posar més deures, més exàmens, més normes, sense preguntar-nos el sentit. No és defensar que tot ha de ser igual per a tots, ja que l'uniformitat és còmoda però injusta. I, sobretot, no és desconnectar l'educació de la vida.

En una classe rigorosa, hi ha preguntes que estimulen, respostes que busquen el fons, exemples que conviden a pensar. Hi ha coneixement dels sabers previs de l'alumnat i una adaptació real al punt de partida. I, sobretot, hi ha espai per a la crítica, per a la conversa, per al pensament viu.

Ara bé, el rigor no pot néixer només de la voluntat individual. També és una construcció col·lectiva. La professionalitat docent es consolida en el treball en equip, en la transmissió entre iguals, en l'acompanyament mutu. Malauradament, la rotació constant de professorat, la inestabilitat i la manca de continuïtat a molts centres dificulten molt aquest procés. I quan no hi ha projecte comú, es perd vocació, es perd referència, i cada mestre acaba tancat dins del seu espai, sense xarxa ni mirall.

Per això defensem que la vocació no s'hereta ni es pressuposa: es construeix. I es construeix col·lectivament. És aquí on el rigor i la professionalitat es donen la mà. El rigor, com la vocació, no pot ser imposat, ha de ser una necessitat interna, una exigència ètica. I només es pot sostenir en un entorn que l'acompanyi.

Vivim en una època en què s'ha posat de moda canviar constantment les pràctiques sense revisar el pensament. Innovem perquè toca, perquè és tendència, perquè cal fer coses diferents. Però no sempre sabem per què innovem, ni en base a què. I això ens aboca a una paradoxa: fem moltes accions innovadores, però no ens aturem a pensar què vol dir innovar. I massa sovint, aquests canvis, aplicats de forma superficial, acaben anant en contra de l'origen, del sentit, del perquè educatiu.

El rigor, per tant, és també una manera de resistir la frivolitat educativa. D'anar més enllà de les modes. De tornar a fer-nos preguntes profundes. De revisar les pràctiques, sí, però també els imaginaris. I això només ho poden fer mestres compromesos.

Una escola rigorosa és aquella que pensa abans de fer. Que s'atreveix a esperar molt dels seus infants. Que no cau en el simplisme de les receptes ni en l'autoritarisme de les rutines. Que fuig de la comoditat d'un rigor fictici per abraçar el compromís d'un rigor real. Una escola rigorosa és una escola que no renúncia. I això, avui, és més revolucionari del que sembla.

Títol: “Compromís i esforç”

Ponents: Antoni Tort, Marta Venceslao

Data: 08/07/2025

Vivim temps en què la paraula “esforç” ha recuperat espai en el debat educatiu. Hi ha qui clama que hem perdut la cultura de l'esforç i que cal recuperar-la com si fos un tresor oblidat. Però, potser, el que hauríem de fer és preguntar-nos quin esforç volem. Per a què? I sobretot: per a qui?

Reivindicar l'esforç no pot ser sinònim de tornar a un model disciplinari, exigent en la forma però buit de sentit. Hi ha esforços que aclaparen, que imposen, que tanquen. Però també hi ha esforços que alliberen, que mobilitzen, que connecten. L'educació hauria de construir-se sobre aquests segons. És en aquesta direcció que cal repensar el concepte de cultura de l'esforç.

L'esforç, per si sol, no transforma. Només té sentit quan neix del compromís, quan ressona amb allò que fem, amb allò que som, amb allò que volem arribar a ser. I aquest compromís no pot ser una exigència unilateral. No podem demanar compromís als infants si nosaltres, com a mestres, no estem compromesos. El desig d'aprendre neix del desig d'ensenyar. És aquest vincle emocional, humà i educatiu el que fa créixer l'aprenentatge.

Per això, reduir l'esforç a una simple eina d'autodisciplina és empobrir-lo. Sovint s'associa l'esforç amb resultats immediats i amb condicions de patiment: com més dolor, més èxit. Però això és un relat antic, i profundament erroni. L'esforç pot anar acompanyat d'alegria, d'interès, de plaer pel desafiament. El que el fa sostenible i transformador és justament la connexió amb el sentit.

És aquí on l'educació torna a mostrar-se com un fet polític. L'esforç i el compromís no són mai neutres. Com interpretem aquests conceptes a l'aula depèn de la nostra mirada, dels nostres valors i, en definitiva, de la nostra posició dins del món. Hi ha escoles on l'esforç és resistència i esperança, i d'altres on és obediència i renúncia.

Perquè educar no és només una acció individual. És un procés intergeneracional, que travessa infants i adults, mestres i famílies, comunitats senceres. Quan eduquem, estem transmetent molt més que coneixements: transmetem maneres de fer, valors, memòria, identitat. Per això no té sentit discutir si al centre de l'escola hi ha d'haver el nen, el mestre o la cultura. Tots tres són inseparables. És en la seva interacció on neix el veritable aprenentatge.

Ara bé, en un món aparentment flonjo però en realitat molt dur, hi ha qui afirma que hem perdut la cultura de l'esforç. És un diagnòstic que sovint sona a lament nostàlgic, i fins i tot narcisista. No és que els infants d'avui no s'esforcin: és que

sovint no troben espais on el seu esforç tingui sentit. I aquest és el nostre repte com a mestres: fer que l'exigència vagi sempre acompanyada de comprensió. L'una sense l'altra és ineficaç, o pitjor encara, injusta.

També és cert que el context pesa. Hi ha propostes educatives que neixen de fora del món educatiu, imposades per institucions que desconeixen la realitat quotidiana de les aules. És per això que els mestres no poden perdre el poder de decidir dins de les seves escoles. L'esforç també és això: insistir, malgrat les condicions, en fer la feina el millor possible, perquè ningú coneix aquella classe com qui la viu cada dia. Ni el despatx més alt pot substituir l'experiència compartida d'un claustre compromès.

I alhora, no podem perdre la història. Alguns discursos repeteixen que estem anant massa lluny, que els nostres referents, com Rosa Sensat, no aprovarien el que fem. Però aquests discursos obliden que ella, com tants altres gegants, també va nedar a contracorrent, també va defensar amb passió el dret de totes les criatures a una educació plena, humana i compromesa amb el seu temps. El millor homenatge que podem fer-los és continuar pensant l'educació des del present.

És important entendre també que l'esforç i l'interès no són necessàriament valors individuals. Es poden —i sovint s'han de— construir col·lectivament. No es tracta d'esperar que cada infant s'automotivi com pugui, sinó de generar contextos que estimulin el desig, que donin sentit a l'aprenentatge, que facin veure que esforçar-se per saber més és també una manera de viure millor.

I, sí, hi ha un component de lluita. Fer bé la feina, cada dia, ja és una forma de compromís. I sovint és un compromís invisible, poc reconegut, silenciós. Però és un esforç que té valor perquè és constant. És aquest compromís el que construeix escoles que valen la pena, on l'exigència es fa amb afecte, i la comprensió amb exigència.

Potser el més revolucionari que podem fer com a mestres és recordar que l'educació no és una cursa, sinó un camí compartit. Un camí que només pot ser transitat amb esforç, sí, però també amb sentit, amb mirada i amb cura. Perquè l'esforç, com l'aprenentatge, només se sosté quan neix del desig de continuar caminant.

Títol: “Diversitat social i immigració”

Ponents: Olga Bernad, Miquel Àngel Essomba

Data: 09/07/2025

Educar és, avui, habitar la diversitat. Viure-la, comprendre-la i, sobretot, sostenir-la amb compromís. La realitat del nostre país ja no es pot entendre sense la presència, la història i els relats de centenars de milers de famílies nouvingudes. A l'aula, això es concreta en noms, rostres, llengües, mirades i processos personals que fan de cada

classe un mosaic cultural i vital únic. Però, tot i que això és una evidència social i estadística, no sempre ho és política ni educativament.

Cada setmana, només a la ciutat de l'Hospitalet de Llobregat, arriben entre 70 i 80 famílies amb fills en edat escolar. I, tanmateix, aquesta realitat no forma part del debat públic ni ocupa el lloc que mereix en l'agenda educativa. Parlem molt d'acollida, però poc d'inclusió. Ens centrem a garantir l'accés a l'escolarització, però sovint ens oblidem del seguiment. Un infant que arriba sense conèixer la llengua pot necessitar cinc anys per assolir un nivell comunicatiu semblant al dels seus companys i, malgrat això, moltes vegades aquest infant rep suport només el primer curs. Una acollida real hauria de ser continuada, integral i acompanyada.

Hi ha qui rebutja aquesta mirada afirmant que la immigració fa baixar el nivell educatiu. Però qui diu això oblida —o decideix ignorar— que els resultats escolars estan molt més condicionats pel nivell socioeconòmic que per l'origen geogràfic. I és aquí on caldria posar el focus. Un de cada tres infants a Catalunya viu en situació de pobresa i aquesta és la dada que ens hauria d'incomodar i que condiciona verdaderament els resultats acadèmics, no pas la llengua materna dels alumnes.

Per això diem que un sistema educatiu és eficaç quan és capaç de corregir desigualtats dins l'escola. Però, ens hem de preguntar: hi ha una voluntat real d'assolir aquesta eficiència? Perquè corregir desigualtats no és només adaptar materials, sinó repensar l'escola com un espai de drets, i això no pot recaure exclusivament en els centres educatius.

Cal pensar en clau de xarxa. Les escoles no poden —ni han de— actuar soles. Han de poder comptar amb la complicitat d'altres agents: serveis socials, ajuntaments, entitats de barri, professionals de la salut, mediadors culturals... Un exemple inspirador és el d'una escola de Santa Coloma de Gramenet que, en veure la desconexió de les famílies amb el barri, va convocar trobades amb entitats socials locals: sindicats d'habitatge, serveis de beques, suport legal, ajudes al lleure... tot un seguit de serveis que les famílies no coneixien però tenien a l'abast. I això també és fer escola. Això també és educar.

De fet, el lleure és un dels espais on la segregació social es fa més evident. Massa infants no hi tenen accés i, tanmateix, sabem que el lleure és un espai educatiu de primer ordre. Per això proposem que tots els infants del país tinguin, per dret, com a mínim 15 dies de lleure gratuït a l'any. Perquè la igualtat d'oportunitats no es construeix només dins les aules, sinó també als patis, als casals, als campaments, a la vida quotidiana compartida.

Però parlar d'inclusió avui implica també posicionar-se davant dels discursos excloents que han anat guanyant presència —i legitimitat— als espais públics, i fins i tot als claustres. Ens preocupa el retrocés d'alguns sectors del professorat, que han assumit com a “normals” determinades actituds i expressions xenòfobes. Aquestes

actituds, a vegades subtils i diluïdes, es filtren en la pràctica docent, en les expectatives, en les mirades. Cal tenir el coratge de visibilitzar-les, confrontar-les i combatre-les. Perquè no hi ha neutralitat possible quan parlem del dret de tots els infants a ser educats en igualtat de condicions.

Com ho fem? Amb escoles obertes, permeables, acollidores. Escoltant. Teixint aliances. Obrint les portes a les famílies, a les entitats, als professionals externs. I també promovent canvis legals profunds, com el dret de les persones sense nacionalitat espanyola a exercir com a docents. Per què no tenim referents racialitzats a les escoles? Per què els infants no poden veure's representats en qui els educa? Aquesta manca de diversitat al cos docent no és casual, és estructural. I es tradueix en una escola més pobra, més limitada, més monocroma.

S'han creat iniciatives, com els grups singulars o bombolla, per afavorir la barreja i la diversitat, però sovint veiem com fracassen. No perquè no siguin bones idees, perquè ho són, sinó perquè les institucions no fan seguiment, no acompanyen. Una vegada creats, se'n desenten. I és precisament en la quotidianitat —quan surten les dificultats, els malentesos, les diferències— que més caldria suport, presència i implicació política que garantís el benestar i bon funcionament tant d'aquestes dinàmiques com dels infants que les integren.

També cal revisar com vivim, com a docents, l'arribada de nous alumnes. Sovint ens desesperem pensant que tornem a començar de zero, un any més. Però cal reconciliar-nos amb aquesta idea: sí, sempre comencem de zero, perquè cada infant és nou, però mai comencem realment de zero, perquè cada promoció ens aporta una experiència, una saviesa, un bagatge que trasllem als següents.

Finalment, hi ha temes invisibilitzats però fonamentals, com la salut mental dels infants migrants. Parlem poc del dol migratori, del sentiment de pèrdua, del fet que molts infants no volen haver marxat del seu país i arrossegueu una nostàlgia que no s'expressa, però que pesa. Educar també és acompanyar aquests dols. Donar-los espai, nom, reconeixement. No només acollir cossos, sinó també històries.

Educar, doncs, és fer de l'escola un espai de justícia. No en teoria, sinó en pràctica. Un espai on la diversitat no s'administra, sinó que es valora. Un espai on no es demana assimilació, sinó participació. On el dret a ser diferent no sigui un obstacle, sinó una condició.

Títol: “El paper dels mitjans de comunicació en la configuració del debat educatiu”

Ponents: Àlex Letosa, Jordi Navarro, Ignasi Aragay, Ivanna Vallespín, Pau Sobreroca, Betlem Cuesta

Data: 10/07/2025

L'educació no és només allò que passa dins de les aules. És, també, tot el que se'n diu, el que se'n pensa, el que s'hi projecta. Per això, quan parlem d'educació, inevitablement parlem de relat. I el relat, en una societat com la nostra, es construeix —en bona part— des dels mitjans de comunicació. La seva influència no és neutra ni menor: configuren l'imaginari col·lectiu, condicionen el debat públic i, sovint, legitimen o deslegitimen pràctiques educatives segons l'enfocament des d'on s'expliquen.

Però, què expliquen realment els mitjans quan parlen d'educació? I, sobretot, com ho fan? És habitual trobar titulars catastrofistes, informes que anuncien el suposat declivi del sistema educatiu, declaracions inflamades i lectures reduccionistes que fan de l'educació una moneda de canvi política. Es parla de fracàs, de rendiment, de caiguda de nivells. Es comparen països, comunitats, escoles. S'utilitzen dades com si fossin veritats absolutes, ignorants del context, de les vides i de les desigualtats. Però gairebé mai es parla de què és educar en profunditat. Gairebé mai es posa el focus en la quotidianitat invisible d'aquells que cada dia fan escola.

I quan el debat educatiu se simplifica, perd gran part de la seva funcionalitat. I aquest és el gran risc. Quan només es parla de resultats acadèmics, s'esborren totes les altres dimensions de l'educació: la relacional, l'emocional, la comunitària, la crítica. Educar no és ensenyar a llegir, sumar o identificar conjunts. Educar és generar espais de sentit, d'arrelament i de transformació. És acompanyar processos vitals, sembrar preguntes i construir vincles. Això no surt als rànquings, però és el que fa que una escola sigui una escola.

La mirada dels mitjans, per tant, no pot ser superficial. No pot reduir la complexitat educativa a una nota, a una estadística o a un titular cridaner. Calen relats que s'atreveixin a explicar les ombres i les llums. Que donin veu a les mestres que, des de fa dècades, sostenen projectes compromesos en contextos de màxima complexitat. Que expliquin com és fer escola en un entorn marcat per la pobresa, la diversitat, la incertesa. Que mostrin que, sovint, l'èxit no és un 10 a matemàtiques, sinó que un infant entri per primera vegada en una aula i senti que aquell espai també és seu.

Tanmateix, no n'hi ha prou amb diagnosticar. També cal projectar. Quan informem sobre educació, hauríem d'incloure, sempre, la pregunta: “quines eines estem oferint?”. No només cal descriure el problema, sinó apuntar camins. Si només expliquem què falla i no qui ho pot arreglar ni com, ens aboquem a buscar culpables. I el que cal és entendre que la responsabilitat és col·lectiva: compartida, diversa, però

compartida. Ens cal més informació sobre el com i el qui. Més anàlisi del que ja està funcionant, del que va bé i cal reivindicar.

El context familiar, per exemple, explica entre un 50 i un 80% dels resultats educatius i aquesta dada sovint no apareix als titulars. Tampoc es visibilitza que, malgrat aquestes desigualtats estructurals, hi ha escoles que resisteixen, que reinventen, que superen totes les expectatives. Aquestes històries, on són?

Com ja hem dit abans la responsabilitat és compartida i nosaltres, com a lectors, estem anant cap a certes dinàmiques mediàtiques que cal evitar i que tampoc ajuden a construir un debat educatiu ric i complex. Ens informem, cada cop més, a través de canals poc rigorosos, amb dades esbiaixades, que reproduïxen prejudicis i alimenten discursos fàcils. És fonamental recuperar la connexió amb el bon periodisme. Amb els mitjans que contrasten, que escolten, que busquen. I a tot això cal afegir que els mateixos professionals denuncien que, sovint, les dades que els arriben des del Departament ja venen contaminades amb connotacions negatives. És difícil fer una lectura serena si el punt de partida ja és una alarma.

I és curiós, també, que mentre critiquem la manca de rigor en el consum d'informació, això no apareix a les proves educatives internacionals. Les PISA, per exemple, no avaluen la relació dels infants amb els mitjans. No els pregunten què llegeixen, com contrasten, si saben identificar fonts fiables. Però després els demanem, com a ciutadans, que prenguin decisions responsables i informades. Potser el problema no és només què ensenyem, sinó què valorem.

Ara bé, el món educatiu tampoc pot limitar-se a assenyalar els altres. Cal autocrítica. L'escola no pot excusar-se eternament en els factors externs. Ha d'interpel·lar-se, revisar-se, preguntar-se si està oferint realment un espai de pensament crític, de debat informat, d'educació mediàtica. A moltes escoles, encara hi falten periodistes, comunicadors, experts que ajudin infants i joves a entendre el món on viuen. I si diem que parlem d'educació, parlem també de com s'informa, de com es dialoga, de com es pensa.

Parlar d'educació, doncs, no és parlar només de resultats. És parlar de com volem educar les noves generacions. I el fet que es parli tant d'educació ja és, en si mateix, una bona notícia. Mostra que el debat està viu, que les preguntes són obertes, que hi ha ganes de repensar-ho tot.

Ara bé, també cal revisar qui parla i des d'on. Les tertúlies, les entrevistes, els espais d'opinió haurien d'incloure, sempre, mestres en actiu. Veus vives i connectades amb l'aula. També cal escoltar els infants i els joves, donar-los veu. És molt irresponsable, i egoista, parlar del present d'una generació sense tenir-la en compte. I és que sovint sorprenen. Com aquella taula rodona a la Cadena Ser, amb sis adolescents parlant de l'ús del mòbil amb una lucidesa que desmunta molts prejudicis. Ens queixem que

estan massa enganxats a la pantalla, però i nosaltres? ¿No hi estem també, de forma constant? La crítica ha de ser compartida. I el relat, matisat.

També cal més presència dels mitjans en espais com l'Escola d'Estiu de Rosa Sensat. Enguany, hi han participat més de 450 mestres durant dues setmanes, compartint coneixement, experiències i compromís. I només hi ha anat un mitjà. Aquestes són les iniciatives que caldria fer visibles. No com a exemple d'excel·lència, sinó com a mostra viva d'un sistema i un col·lectiu que vol repensar-se i que dedica les poques estones lliures a fer-ho.

"Però fer veure que no passa res accelera el que no vols que passi". Ho deia Carles Capdevila i no li faltava raó. Cal enfrontar els problemes de cara, posar-los nom, mirar-los amb rigor i compromís. Perquè el relat pessimista i fosc no només no ajuda: fa mal. Genera impotència, desmobilitza, provoca autocensura en el professorat. Ens fa creure que res no canviarà, i per tant que res no val la pena. Per això, els mestres hem de fer soroll. Amb veu clara, amb arguments, amb dades, amb històries.

I els mitjans, lluny de ser enemics, poden i han de ser aliats. No es tracta de buscar culpables, sinó de construir plegats. Mestres i mitjans compartim una responsabilitat: posar llum sobre allò que passa, fer-ho visible, narrar-ho amb justícia. El relat educatiu ha de ser coral, plural, valent. I això només és possible si trenquem les inèrcies i sortim de les trinxeres.

Les PISA no estan malament. Ens alerten, ens diuen "ep, que passa alguna cosa". Però aquest crit només té sentit si ens convida a pensar i no a culpabilitzar. Si obre la porta al debat i no al càstig. Si serveix per reconstruir, no per assenyalar. El soroll que volem fer no és el del retret, sinó el de la proposta. El d'una escola que, lluny de resignar-se, vol fer-se escoltar.

Tancament

Després de dues setmanes d'intercanvis intensos, reflexions compartides i més de 450 mestres implicats, la 60a Escola d'Estiu de Rosa Sensat arriba al seu final. I ho fa amb una convicció renovada: l'educació és, i ha de ser, una paraula plena. Plena de vida, de compromís, de complexitat i d'esperança. Han estat dies per escoltar, per mirar-se, per preguntar-se. Per reconèixer-se en l'altre i per desafiar les pròpies certeses. Hem parlat de rigor, d'esforç, d'inclusió, de desigualtats, de mitjans de comunicació i de responsabilitat col·lectiva. Hem defensat que educar és fer política, però també fer comunitat. Que no hi ha educació sense afecte, sense compromís, sense mirada crítica. Aquest tancament no és un punt final. És un punt i seguit. És una invitació a seguir pensant, a seguir posant-se dempeus. A seguir parlant d'educació, amb profunditat i amb veus plurals. Perquè educar no és només una feina. És un acte de resistència, una aposta pel futur, una manera de cuidar el món.

PROPOSTES D' IDEES PEL DECÀLEG D'IDEES

1. El bé comú com a l'horitzó de l'educació.
2. Una formació inicial que es basi en el diàleg entre teoria i pràctica i que generi una actitud crítica i reflexiva en el futurs mestres.
3. En educació, no necessitem ídols, sinó referents i pràctiques reals i complexes.
4. Educar ciutadania és ensenyar a viure junts, és fer política, entesa com la capacitat de construir un món en comú, d'imaginar un futur compartit.
5. Educar és ensenyar que el futur només es pot construir entre tots
6. Educar és ensenyar a mirar el món i a no resignar-s'hi. A construir un futur compartit, des de la diversitat, des de la crítica, des de la humanitat.
7. El veritable indicador de qualitat educativa és la igualtat d'oportunitats
8. La riquesa educativa és diversitat, d'origen, llengua, cultura, capacitats o context social. Diversitat és qualitat. I la segregació escolar —fruit de la concentració de desigualtats— redueix les expectatives, empobreix l'experiència escolar i perpetua una única mirada del món.
9. L'educació no ha de protegir l'infant de la diferència, sinó acostumar-lo a convida-hi amb respecte i curiositat.
10. L'educació és una qüestió de justícia social. D'oportunitats reals. D'acompanyament. D'identitat i de relació. No és només ensenyar, és fer créixer. I això només passa quan hi ha temps, presència, vincle i mirada llarga.
11. La pobresa educativa es resol amb escoles que escolten, que acullen, que obren espais per pensar i imaginar. Amb mestres que es pregunten, cada dia, quin infant tenen al davant i què cal fer perquè pugui créixer. I amb una societat que entengui que l'educació no és una despesa, sinó una aposta col·lectiva per un futur més just i compartit.
12. Parlar de progrés no pot significar només parlar de metodologies o continguts, sinó de la capacitat del sistema per adaptar-se a les necessitats canviants dels infants i de la societat. El progrés té sentit quan està vinculat a l'equitat, posant al centre el dret de tot infant a desenvolupar-se plenament, sense condicions prèvies, sense filtres socials, sense barreres invisibles
13. El rigor és una actitud profunda davant de la responsabilitat d'educar on s'estableix un compromís intel·lectual, ètic i emocional.

14. El desafiament, per a l'infant, és motor. La nostra confiança esdevé impuls.
15. El pensament crític i autònom no apareix sol: cal fomentar-lo, cal esperar-lo, cal construir-lo.
16. El rigor demana adaptació a la diversitat, entesa com a font de riquesa pedagògica, a la que cal donar resposta a través de la convivència compartida amb ajuts diferenciats.
17. El rigor no pot néixer només de la voluntat individual, sinó també d'una construcció col·lectiva.
18. El rigor és també una manera de resistir la frivolitat educativa. D'anar més enllà de les modes. De tornar a fer-nos preguntes profundes. De revisar les pràctiques i els imaginaris.
19. L'esforç, per si sol, no transforma. Només té sentit quan neix d'un compromís compartit dels alumnes i dels mestres. El desig d'aprendre neix del desig d'ensenyar.
20. El que fa sostenible i transformador l'esforç és justament la connexió amb el sentit, de forma que cal generar contextos que estimulin el desig, que donin sentit a l'aprenentatge, que facin veure que esforçar-se per saber més és també una manera de viure millor.
21. Educar és, avui, habitar la diversitat, és viure-la, comprendre-la i, sobretot, sostenir-la amb compromís.
22. Un sistema educatiu és eficaç quan és capaç de corregir desigualtats dins l'escola. Anar més enllà de l'adaptació de materials. Cal repensar l'escola com un espai de drets, i això no pot recaure exclusivament en els centres educatius, sinó en un plantejament de xarxa corresponsable.
23. Educar és fer de l'escola un espai de justícia. No en teoria, sinó en pràctica. Un espai on la diversitat no s'administra, sinó que es valora. Un espai on no es demana assimilació, sinó participació. On el dret a ser diferent no sigui un obstacle, sinó una condició.
24. Tenim la responsabilitat compartida de crear un relat de justícia social en què educar sigui generar espais de sentit, d'arrelament i de transformació, acompanyar processos vitals, sembrar preguntes i construir vincles.
25. L'escola ha d'interpel·lar-se, revisar-se, preguntar-se si està oferint realment un espai de pensament crític, de debat informat, d'educació mediàtica.

Associació de Mestres Rosa Sensat
Av. de les Drassanes, 3 - 08001 Barcelona
associacio@rosasensat.org
www.rosasensat.org